

Dr. Koronczay József orvos ezredes,
Dr. Ozsváth Károly orvos alezredes, az orvostudományok kandidátusa,
Dr. Nagy Gábor

A 3. sz. Honvédkórház fejlődése, Pécs-Baranya katonaegészségügy történetének tükrében

Pécs-Baranyának több évszázadra visszanyúló katonaegészségügyi emlékei vannak, amit a fennmaradt írásos és fénykép dokumentációkon kívül, régészeti leletek is bizonyítanak. — A Pécsi Honvédkórház felszabadulás utáni fejlődését történeti háttérből bontakoztatják ki a szerzők. — A katonaegészségügy mindig kivette részét a város és a megye orvosi ellátásából, de ugyanakkor Pécs tudományos és kulturális élete serkentőleg hatott a honvédkórház gyógyító és tudományos munkájának fejlődésére.

Hazánk felszabadulásának 30. évfordulójára vállalta munkacsoportunk, hogy felkutatja Pécs—Baranya katonaegészségügyi emlékeit, ezen belül Pécs város katonai kórházainak történetét. Munkánkkal történelmi háttérben óhajtottuk bemutatni a mai honvédkórháznak a felszabadulás óta megtett útját. Irodalmi, levéltári és régészeti anyagokon kívül, kortársi visszaemlékezéseket is felhasználtunk, mint a jelenkor történetének értékes dokumentumait. Teljesség igénye nélkül adunk most kutatásaink eredményéből rövid beszámolót.

Visszapillantás Pécs-Baranya katonaeorvosi történetére

A pécs—baranyai terület katonai jelentőségét már a római korban felismerték. A város viszonylag nyílt fekvése miatt, a katonai helyőrségek (castrumok, castellumok) a Duna és a Dráva közelében létesültek (Baranya-vár, Eszék, Dárda, Mohács, Dunaszekcső, Siklós), maga a város inkább közigazgatási székhely volt. Az ásatások 8 ilyen megerősített tábor helyét derítették fel, amelyekben összesen két cohorsnyi (5670 fő) katona állomásozott. A régészeti kutatások folyamán eddig kórház nyomára nem bukkantak, mégis az itt folyó orvosi ellátást az előtalált orvosi műszerek igazolják, sőt Mohács térségében egy római katonaeorvos sírköve is napfényre került.

A régészeti leletek arra engednek következtetni, hogy a honfoglaló magyarság is felhasználta a megmaradt római castrumokat —, I. István által

alapított *pécsvárad*i kolostor ispotályában előbb a zarándokutakat biztosító, később a szentföldi hódító hadjáratokban résztvevő keresztes lovagok kaptak orvosi és kórházi ellátást. A katonák gondozásáról első királyunk 1015-ben kiadott rendelete intézkedik (*Szumovszky-Herczeg*).

A hódoltság idejében a baranyavári, mohácsi, pécsvárad és szekesői őrhelyeken kívül, Pécs városában is volt 500 fő körüli török katonaság. Török kori katonaoorvosi emlék eddig nem került elő.

Az első állandó jellegű katonakórház Pécsváradon létesült a XVIII. század végén. — Péccett először a napóleoni háborúk idején állítottak fel szükségkórházakat. Már az austerlitz csata (1802. dec. 2.) után nagyszámú sebesültet helyeztek el a városban. Korabeli iratok szerint: „... vérszes és ragályos betegséget hoztak a vármegyére, melyet morbus nosocomialis névvel jelöltek és amely febris flava névvel is előfordult...” Egy 1809. aug. 10-ről származó irat szerint, felkészültek, hogy a győri csatában megvert nemesi felkelő sereg betegeit fogadják. A létrehozott *kórházi bizottság* tagjai Koller József nagyprépost és Petróczy László tanácsos (auditor) voltak. A bizottság a pécsvárad kórházon kívül a pécsi Pálos- és Domonkos-rendházat is igénybe vette. A három objektum kb. 700 beteget tudott fogadni. (*Várad*y)

Az 1848—49-es szabadságharc leverése után a Dominikánus kolostorban katonai bíróság működött, a börtön is itt volt, de már 1851-ben ismét katonakórháznak használták a régi rendházat (1. sz. ábra). A kórházban 2 tiszti és 86 legénységi beteget lehetett elhelyezni, hygiénés színvonala azonban igen alacsony fokon állott. A pécsi levéltárban talált adatok szerint: „... a katonai kórházban a ragályos betegek részére különálló, teljesen elkülöníthető helyiség nincs... Csakis a katonaoorvosi személyzet buzgó fáradozásának eredménye, mellyel elkülönítette ragályos betegeit és a szerencsés véletlennek köszönhető, hogy ezen — a város közepén — legsűrűbben lakott helyen fekvő kórházban eddig járvánnyá nem fokozódott és gócot képezve, a lakosság közé nem terjedt...”

A kiegyezés utáni években nagyszámú katonaság állomásozott Pécs környékén, részükre a sátor táborban 56 ágyas barakk-kórházat állítottak fel, melyet *Sátorkórháznak* neveztek (2. sz. ábra). A katonai vezetés jól látta a Dominikánus-kórház korszerűtlenségét, de ugyanúgy a barakk-kórház idényjellegét, ezért 1873-ban javaslatot tett egy új katonakórház építésére. Az osztrák hadseregben jól ismert katonai bürokrácia miatt csak 1890-ben került sor a 95 ágyas *K. u. K. Militárszpital* megépítésére. A kórháznak egy törzs és egy ezredorvosa volt; a betegápolást csapatoktól vezényelt katonák végezték, egy egészségügyi altiszt felügyelete alatt.

Az 1868-ban létrehozott „m. kir. honvédség” orvosi és politikai szempontból is szükségessé tette honvédkórház felállítását. A mostani honvédkórházunk történelmi elődjét képező „*M. Kir. Honvéd Helyőrségi Kórház*” 1903-ban nyílt meg (3. sz. ábra). Az egyemeletes főépületben 80 ágy, külön pavilonban 20 fertőzőbeteg ágy működött.

Az első világháború végéig az ismertetett három kórház látta el Pécs és az egyéb ideutalt helyőrségek betegeit. A háború után a Pozsonyból áttelepített egyetem bőrklinikája a volt K. u. K. kórházban kapott otthont, ma is ott működik; a barakk-kórházat pedig lebontották. Mivel a Pécs-környéki katonaságnak is kevésnek bizonyult a régi honvédkórház, ezért 1923-ban egy emelet ráépítésével bővítették kapacitását. Ilyen formában vészelte át a II. világháborút is.

1. sz. ábra: A „Domonkos katonakórház 1852-ben

A pécsi Honvéd Kórház fejlődése a felszabadulás után

A pécsi Katonaegészségügyi Szolgálat újraéledésének első nyomaival 1945. szeptemberében találkozunk. A nagy távolság miatt hátrányos volt a déli határövezetben szolgálatot teljesítő új magyar határőrség katonáinak az 1. gy. hadosztály szombathelyi Vöröskeresztes Kórházába, vagy a Dunántúlon akkor elhelyezkedő hadosztály-segélyhelyekre (eü. oszlopok) történő utaztatása. Első lépésként a megmaradt, összegyűjtött anyagokból és felszerelésből, valamint a Vöröskereszt adományaiából rendezte be, kis fektető kapacitással is rendelkező, *Kerületi Orvosi Rendelőt*. Egy évnek kellett elteltie, hogy az 1. gy. ho. eü. oszlop, a volt ceglédi 103. Vöröskeresztes Kórház személyi állománynak és anyagának egy részével kiegészítve, a Rendelő 40 ágyas *Pécsi Gyengélkedőházzá* alakulhasson át. Szerény állománya egy orvos pk-ból, két beo. orvosból egy tts-ből és 7 pa-ból állott. A következő időszakban némi fejlesztés történt. Így módon lett az 1947. évi őszi szervezés kapcsán a Gyengélkedőházból a 80 ágyas 5. sz. *Honvéd Kórház*, amelyet később 2. sz.-ra változtattak meg. A kórház belgyógyászati és sebészeti osztállyal, röntgen- és klinikai-laboratóriummal és gyógyszerterárral rendelkezett. A két alaposztályon 1—1 beosztott orvos is működött. A szűk szakmai profil és a kis ágyszám miatt tovább is erősen támaszkodniuk kellett a polgári szakrendelések, kórházak és klinikák segítségére.

Csak a fordulat éve után érkezett el az idő, hogy az 1948. jun. 12—14-i párthatározatnak megfelelően, a néphadsereg fejlődésével, 1949. okt. 1-től honvédkórházunk már kb. a mai ágylétszámnak megfelelő szervezést ka-

2. sz. ábra: Pécsi katonai táborok „Sátorkórháza” 1890-ben

3. sz. ábra: A volt „M. kir. honvéd helyőrségi kórház” 1905-ben

4. sz. ábra: A honvéd kórház egyik részlete ma

pott. A régi objektum azonban szűknek bizonyult az új feladat megoldására, ezért már kezdetben kénytelenek voltunk a gyógyszerterát és a fogászati rendelőt egy Alsómalom utcai katonai épületben elhelyezni. Sikerült azonban a kórház területén levő pavilonban egy 20 ágyas fertőző részleget felállítani. Az ellátó részlegek közül csupán az akkor még kézi erejű, de az azóta már gépesített *saját mosodát* említjük meg.

Az 1950—51-es években egy új három szintes épülettel bővült a kórház (4. sz. ábra), azonkívül a kiszolgáló rész számára is új pavilon készült. Az építkezés kapcsán a kórház gégészeti, szájsebészeti, szemészeti és bőrgyógyászati osztályokkal gyarapodott. Sikerült megvalósítani a korszerű gyógyítás alapvető követelményét, a polyklinikai rendelést. Megnyílt az út a kórház-rendelőintézeti egység fejlesztése előtt, bár ez még napjainkban sem tekintethető teljesen megoldottnak.

A kórház életében jelentős változást hozott az elhatározás, hogy a katonakórházba, korlátozott számban, polgári betegeket is lehet felvenni. Örömmel siettünk a polgári egészségügy segítségére, hogy ezáltal is viszozzuk a felszabadulás óta nyújtott önzetlen támogatást. Ebben az időben kezdett kialakulni a polgári és katonai szervek között a szorosabb együttműködés.

A katonaegészségügyi szolgálat 1955. év végéig elért fejlődése lehetővé, a polgári egészségügy gondjainak hatványozódása kívánatosá tette, hogy Pécssett — legalább átmenetileg — bizonyos változtatásokat hozzunk létre. A honvédkórház további működtetésének egyik módjaként felvetődött a vegyes katonai és polgári kórház gondolata. A végleges döntés meghozatalá-

nál vezetőségünk mérlegelte a polgári kórházak krónikus helyhiányát, de tekintetbe vette azt is, hogy a mecseki ércbányák fejlődése további speciális követelményeket állít a polgári egészségügy elé. 1956-ban az az elhatározás született, hogy a honvédség az objektumot, személyi állományával és felszerelésével együtt átengedi polgári kórház céljára. Az átkerült orvosi és egyéb állománynak, a Megyei Kórház 6 éve alatt sikerült meghitt szakmai és tudományos kapcsolatot kiépíteni a város és a megye egészségügyével.

Az 1962. júl. 1-én ismét honvédségi kezelésbe vett 3. sz. *Honvéd Kórháznak* kezdetben gondjai voltak a polgáriak által investált felszerelések és a tudományos könyvtár elvitele miatt. Az újjászervezett 3. sz. Honvéd Kórházat korszerű felszereléssel, új elektromedikai gépekkel, kulturális és politikai anyaggal látták el. (Színvonalas tudományos könyvtárunk azonban még ma sincs.) A katonaegészségügyi követelményeknek megfelelően, a sebészetten belül azonnal felállítottunk egy kis traumatológiai részleget.

A honvédkórház gyógyító és megelőző munkájának fejlődésében az 1966—68-as évekre eső általános felújítás némi stagnálást hozott. Az időlegesen beszűkült ágyszám miatt csak katonabetegeket fogadhattunk. A kórház újból 1969-ben kezdte meg munkáját teljes kapacitással. A racionális átalakítások lehetővé tették, hogy létrehozzunk egy *traumatológiai és égési vegyes osztályt*. Ez volt abban az időben Pécs és környékének egyetlen égési „betegosztálya”. Később, a Mecseki Szénbányák Igazgatóságának kezdeményezésére kötött szocialista szerződés alapján, nemcsak az égési ágyakat tudtuk (lényegesen) emelni, hanem önálló *anaesthesiológiai és intenzív osztályt* is tudunk majd kifejleszteni.

A 30 év alatt végbement fejlődés eredményeként kórházunkban a korszerű kezelés minden lehetőségét biztosítani tudjuk, de rendelkezünk olyan részlegekkel is, amelyek a speciális katonaeorvosi igényeket ki tudják elégíteni.

Pécsi jellegzetességnek mondható az a szoros kapcsolat, amely az évek folyamán a katonai és a polgári egészségügy között kialakult. Országos viszonylatban is figyelemreméltó az a százezres nagyságrendű szociálpszichiátriai szűrővizsgálat, amelyet kórházunk az Orvostudományi Egyetem intézeteivel, a szénbányák és más üzemek egészségügyi szolgálataival együtt végez. A mi kezdeményezésünkre folynak a katonák, polgári lakosság, ifjúság és a kórházi betegek körében a tömeges értelemprobák, a pszichiátriai epidemiológiai és beállítódás vizsgálatok. Az egyetem idegosztályunk vezetőjét kérte fel, hogy vezessen ott pszichológiai szemináriumot.

Szívesen emlékezünk meg arról, hogy kórházunk traumatológiai-égési osztálya tekintélyt és megbecsülést vívott ki magának a pécsi szakmai és tudományos körökben éppúgy, mint az itt gyógyulást nyert bányászok és egyéb sérültek részéről. — Szerénytelenség nélkül megemlítjük azt is, hogy kórházunk sebészeti osztályán, hazai viszonylatban elsők között alkalmazták a sinus pylonidalis műtétének korszerűsített formáját.

Kórházunk élénk pártpolitikai és társadalmi életet él. Mi indítottuk meg és most már az egyetemi és polgári intézetekkel együtt folytatunk marxista társadalmi-lélektani kutató és gyakorlati munkát. Párt- és szakszervezetünk odaadóan segíti a szakmai, tudományos és szociális munkánkat. Szoros kapcsolatunk van a város és a megye párt- és társadalmi szerveivel. Az elvi és gyakorlati munkán kívül, közös rendezvényeink meleg hangulata bizonyítja ezt.

Az előadott szemelvényekkel szerettük volna megvilágítani, hogyan építette tovább honvédkórházunk a színes történelmi múlttal rendelkező pécsbaranyai katonaegészségügyet. Múltunk és jelenünk megszabja jövő feladatainkat. Az egyetemmel rendelkező Pécs városában végvára vagyunk a katonaegészségügyi szolgálatnak. A polgári részről megnyilvánuló megbecsülés számunkra kötelezettséget is jelent arra, hogy igényes munkával öregbítsük a katonaeorvosi szolgálat tekintélyét és egyidejűleg fejlesszük tovább az együttműködést a polgári egészségüggyel. Érzésünk szerint, fejlődésünk eddigi eredménye és célkitűzéseink határozottsága további sikeres munkánk zálogának tekinthető.

FORRÁSOK ÉS IRODALOM

Dr. Koronczay J.: A pécsi katonai kórház története a XIX. században. Baranya megye egészségügye. II. évf. 3. sz. 12. 1. — *Németh B.:* A pécsi Dominikánus-ház története. Pécs. 1903. Taisz. — *Rajczi P.:* A Nagy Lajos Gimnázium története. (3.) Archigimnázium, — Dunántúli Napló 1973. jan. 2. — *Szumovszky U.—Herczeg Á.:* Az orvostudomány története bölcsészeti szempontból nézve. Bp. 1939. MOK. — *Váradi F.:* Baranya múltja és jelene. Pécs, 1897. Pécsi Irodalmi és Könyvnyomda. — *Fetter A.* építész mérnök szóbeli közlése. — *Hadtörténeli Intézet Levéltára:* A volt 4. sz. m. kir. pécsi helyőrség kórház. — *Uo.* Népi demokratikus ag. 37 632/Eln. 1945., 23 278. és 27 000/Eln. — 1946., 15 000/Eln. — 1947. 8000. és 35 000/Eln. — 1949. sz. ir. — *Pécs-Baranya megyei Levéltár:* Polgármesteri általános iratok 57-es külön csomó. Eü. iratanyagok külön csomagja. (H—K) 45. tétel. — Pécs sz. kir. város és vidékének Képes Útmutatója. Pécs. 1892. Engel.

Коронцаи И., полковника м/с, *Ожват К.,* подполковник м/с, *Надь Г.:*

РАЗВИТИЕ 3-ГО ВОЕННОГО ГОСПИТАЛЯ В СВЕТЕ ИСТОРИИ ВОЕННО-МЕДИЦИНСКОЙ СЛУЖБЫ ПЕЧ-БАРАНЬА

Печ-Баранья имеет военно-медицинские памятники, восходящие к давним столетиям, которые — кроме письменных и фотографических документов — доказываются и археологическими находками.

В свете исторических данных авторы представляют развитие Военного госпиталя в городе Печ после освобождения. Военно-медицинская служба всегда вносила свой вклад в дело медицинского обеспечения города и области, а с другой стороны, живая культурная и научная жизнь города Печ побуждала лечебную и научную деятельность Военного госпиталя.

Dr. J. Koronczay, Oberst des Med. Dienstes, *Dr. K. Ozsváth,* Oberstlttn. des Med. Dienstes, Kandidat der Med. Wissenschaften, *Dr. G. Nagy:*

ENTWICKLUNG DES MILITÄRSPITALS NR. 3 IM SPIEGEL DER MILITÄRMEDIZINISCHEN GESCHICHTE DES KOMITATS PÉCS-BARANYA

Komitat Pécs-Baranya verfügt über militärmedizinische Andenken, die auf mehrere Jahrhunderte zurückgreifen, dies wird außer den erhalten gebliebenen schriftlichen und photographischen Dokumenten auch durch archäologische Befunde bestätigt. Die Entwicklung des Militärspitals zu Pécs nach der Befreiung wird von Verfassern aus einem geschichtlichen Hintergrund entfaltet. Die Militärmedizin hat an der medizinischen Versorgung dieser Stadt sowie des Komitats stets beteiligt, gleichzeitig hat das wissenschaftliche und kulturelle Leben von Pécs stimulierend auf die Entwicklung der heilsamen und wissenschaftlichen Tätigkeit des Militärspitals eingewirkt.

FTOROCORT

kenőcs

ÖSSZETÉTEL:

1 tubus (15 g) 0.015 g triamcionolon-acetonid-ot tartalmaz, lemosható kenőcs alapanyagban.

HATÁS:

Localisan alkalmazandó hormonkészítmény, amely erőteljes gyulladásgátló, antiallergiás és viszketéscsökkentő hatást fejt ki.

JAVALLATOK:

A chronikus és akut ekzema valamennyi megjelenési formája, localisatióra való tekintet nélkül.

ELLENJAVALLAT:

A kenőcs szemészeti alkalmazása.

ADAGOLÁS:

A kenőcsöt naponként kétszer-háromszor vékony rétegben a bőrelváltozásra kenjük (naponta legfeljebb 15 g kenőcsöt), vagy occlusiv kötés formájában alkalmazzuk (naponta legfeljebb 10 g kenőcsöt).

MEGJEGYZÉS:

Társadalombiztosítás terhére csak abban az esetben rendelhető, ha a beteg gyógykezelését más – szabadon rendelhető – gyógyszer megfelelően nem biztosítaná. Sugárdermatitis, dermatitis solaris kezelésére csak szakrendelések rendelhetik, illetve szakrendelés javaslatára rendelhető.

Lejáratási idő: 2 év.

Csomagolás: 1 tubus (15 g) – 28,20 Ft

KÖBÁNYAI GYÓGYSZERÁRUGYÁR
Budapest X.